

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

УДК 376+78.07+37.011.3 – 051

Аглая Поліхроніді, викладач кафедри сольного співу
Одеської національної музичної академії імені А.В. Нежданової

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

У статті доведено важливість корекційно-розвивальної роботи учителя музики в умовах інклюзії та необхідність використання музики як засобу, що допомагає в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами. Окреслено багатовекторність музикотерапії, якою має володіти вчитель музики. Наведено можливі методи навчально-виховної роботи в інклюзивному класі, що мають корекційне спрямування, зокрема метод Томатіса.

Ключові слова: вчитель музики, професійна діяльність, інклюзивна освіта, діти з особливими освітніми потребами, метод Томатіса, музикотерапія.

Літ. 8.

Аглая Полихрониди, преподаватель кафедры сольного пения
Одесской национальной музыкальной академии имени А.В. Неждановой

СПЕЦИФИКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ УЧИТЕЛЯ МУЗЫКИ В УСЛОВИЯХ ИНКЛЮЗИВНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

В статье доказана важность коррекционно-развивающей работы учителя музыки в условиях инклюзии и необходимость использования музыки как средства, помогающего в работе с детьми с особыми образовательными потребностями. Определена многовекторность музыкотерапии, которой должен обладать учитель музыки. Приведены возможные коррекционно направленные методы учебно-воспитательной работы в инклюзивном классе, в частности метод Томатиса.

Ключевые слова: учитель музыки, профессиональная деятельность, инклюзивное образование, дети с особыми образовательными потребностями, метод Томатиса, музыкотерапия.

Ahlaya Polykhronydy, Lecturer of the Solo Singing Department,
Odessa Antonyna Nezhdanova National Music Academy

THE SPECIFICS OF PROFESSIONAL ACTIVITIES OF MUSIC TEACHERS IN THE CONDITION OF AN INCLUSIVE EDUCATION

The article deals with the specificity of professional activities of music teachers in terms of inclusive education. The author proves the importance of using music as a tool that helps to work with children with special educational needs. The article outlines the importance of multi music therapy as the main possession of music teacher. The author shows the possible methods of educational work at inclusive classrooms with corrective direction, including the Tomatisa method.

Keywords: a music teacher, professional activity, inclusive education, children with special educational needs, the method of Tomatisa, music.

Постановка проблеми. Серед основних завдань професійної діяльності сучасного вчителя музики – розвиток музичних здібностей та емоційної сфери учнів, здійснення естетичного виховання школярів засобами музичного мистецтва у відповідності до програми, що реалізується в загальноосвітньому навчальному закладі. Однак професійна діяльність учителя музики в умовах інклюзивної освіти є специфічною і вимагає освоєння нових професійних знань, умінь, докладання певних зусиль для досягнення результату – створення оптимальних умов на уроках музики для розвитку можливостей кожної дитини.

Аналіз наукових досліджень. Особливості інклюзивної освіти та можливості її реалізації в педагогічній практиці вивчаються багатьма вітчизняними й зарубіжними дослідниками (Дж. Деспелер, А. Колупасєва, О. Конопльова, Т. Лещинська, Т. Лорман, І. Лошакова, М. Малофєєв, Ю. Найда, Н. Софій, Д. Харві, Л. Шипіцина, О. Ярська-Смирнова та ін.). Водночас проблеми професійної діяльності сучасного вчителя музики в умовах інклюзивної школи висвітлено дещо епізодично (Ю. Бекетова, О. Вахромєєва, І. Хазєєва, А. Чумакова).

Мета статті. Обґрунтувати специфіку професійної діяльності вчителя музики в умовах інклюзивної освіти.

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

Досягненню мети дослідження сприяло вирішення таких **завдань**: розкрити важливість корекційно-розвивальної роботи вчителя музики в умовах інклюзії та необхідність використання музики як засобу, що впливає на всі основні сфери людини (фізичну, психічну та розумову) і допомагає в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами; навести можливі методи навчально-виховної роботи в інклюзивному класі, що мають корекційне спрямування.

Виклад основного матеріалу. Професійна діяльність учителя музики поєднує педагогічну, виконавську, дослідницьку та інші види діяльності, які за слушним узагальненням О. Олексюк, синтезовані в загально-професійних та спеціальних музичних здібностях, знаннях і вміннях [5]. Учитель музики виконує одночасно функції педагога та музиканта, і є транслятором як педагогічної, так і мистецької культури суспільства. Однак професійна діяльність учителя музики в умовах інклюзивної освіти має ґрунтуватися не лише на знаннях із загальної психології, педагогіки і методики викладання музики, а й знаннях зі спеціальної психології, корекційної педагогіки і спеціальних методик викладання. Такі знання й уміння, переконують дослідники, дозволять учителеві музики загальноосвітньої школи проводити з різними категоріями учнів, які мають порушення в розвитку, корекційно-педагогічну роботу, спрямовувати навчально-виховний процес на попередження порушень у розвитку і поведінці [4].

Звідси стає зрозумілим, що на окрему увагу в професійній діяльності вчителів музики заслуговує корекційно-розвивальна робота, яка є вагомим складовою інклюзивного навчання. Зауважимо, що хоча корекційно-розвивальну роботу в умовах інклюзивного навчання здійснюють спеціальні фахівці (корекційний педагог, логопед, спеціальний психолог, соціальний працівник), однак до корекційної допомоги залучаються й інші учасники мультидисциплінарної команди, зокрема й учителі музики, музичні керівники. А. Колупаєва доречно звертає увагу на організацію корекційно спрямованого навчання в інклюзивному класі, що передбачає підготовку та створення умов, необхідних для роботи учнів над засвоєнням програмного матеріалу, подолання навчальних проблем, висвітлених в індивідуальному навчальному плані [6].

Організаційний аспект такої роботи охоплює широкий діапазон питань: визначення оптимальної її форми (групова, підгрупова, індивідуальна), типу уроку та його структури, а

також забезпечення учнів необхідними навчальними матеріалами, інструментами тощо.

Корекційно-розвивальна робота здійснюється засобами педагогічного процесу – його змістом, методикою, організаційними формами. Під час корекційно-розвивальної роботи в інклюзивній школі, залежно від потреб і навчальних можливостей дитини, учитель на уроках музики повинен використовувати різні освітні технології та інноваційні методики, або їх модифіковані чи адаптовані елементи. Слід звернути увагу, що серед нових форм, методів і засобів навчально-виховної роботи музика є одним з найбільш привабливих видів діяльності для дітей з особливими освітніми потребами. Загальноновизнаним є факт, що музично-естетична діяльність займає важливе місце в процесі навчання й виховання дітей з особливими освітніми потребами. До того ж завдяки розвитку технічних засобів музика стала одним з найпоширеніших і доступних видів мистецтва, які супроводжують людину протягом усього її життя.

Працюючи з дітьми з особливими освітніми потребами, вчителю музики важливо розуміти, що для таких дітей музика є важливим засобом взаємодії з навколишнім світом, підґрунтям для будівництва взаємовідносин з ним. Використання музики як засобу розвитку і корекції дитячого організму є вагомим для забезпечення нормалізації життєдіяльності дітей з особливими потребами і головне: формує стійкий інтерес до музики як виду мистецтва.

Різними аспектами музично-естетичного виховання дітей займалися такі вчені: В. Сухомлинський, Д. Кабалевський, М. Леонтович, М. Лисенко, О. Рудницька та ін. Безумовно основною метою музики є, насамперед, її вплив на естетичне виховання людини та залучення її до світової культури. Водночас, наголосимо, що вчителі музики повинні орієнтуватися в можливостях впливу музики саме на дітей з особливими освітніми потребами, їх сприйнятті музики. У цьому зв'язку важливо використовувати музику, як засіб, що впливає на всі основні сфери людини (фізичну, психічну та розумову) і допомагає в роботі з дитиною з особливими освітніми потребами, зокрема, як конкретизує Ю. Бекетова: встановити контакт з навколишнім світом, побудувавши взаємовідносини з ним та іншими людьми; активізувати важливі фізичні та психічні функції дитини (рух, мовлення, мислення); залучити дитину до процесів діяльності, до життя суспільства в цілому і т. ін. [3]. Психолого-педагогічні дослідження окреслюють психологічний та фізіологічний

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

аспекти впливу музики на дитину й людину взагалі. Щодо психологічного аспекту, то значний вплив музики на людину зумовлюється глибоким взаємозв'язком елементів музики (ритму, такту, гармонії, мелодії, ладу тощо) з усіма важливими сферами людини – фізичною (вольовою), емоційною (чуттєвою) або психічною та розумовою діяльністю. Однак діти з особливими освітніми потребами не можуть у повній мірі сприймати музику і належним чином самовиражатися через неї. Але, переконає Ю. Бекетова, вплив музики все одно зберігається та торкається емоційно-вольової (фізичної і душевної) та розумової сфер дитини [3]. Це підтверджується й тим фактом, що багато дітей з особливими потребами обдаровані в музичному плані. Тому можна стверджувати, що цей вид мистецтва є своєрідними “воротами” для емоцій і почуттів (душі) та індивідуальності такої дитини, крізь які вона може відкрити свій внутрішній світ і набути можливості встановити справжні стосунки з навколишнім світом.

Щодо фізіологічного аспекту впливу музики на людину, то аналіз наукових досліджень В. Хольцапфеля, К. Кьоніга, В. В'юнша та ін. дозволив стверджувати, що слухове сприйняття музики пов'язане з “легким, повільним рухом”, який відтворюється внаслідок проникнення звуку з зовні: ненав'язане, спокійне звучання музики легко “входить” у дитину, не викликаючи відторгнення, та активізує рухливість дитини через вухо. Дитина піддається вільному руху та прямує за ритмом, мелодією, залучаючись до руху всім тілом, що створює основу для включення дитини до наступної діяльності.

Окреслені особливості музичного впливу на людину з особливими освітніми потребами стали основою у такому важливому напрямі як музикотерапія. Цілеспрямоване застосування музики та музичних елементів для досягнення терапевтичних цілей, а саме: відбудови, підтримці й сприянню психічного та фізичного здоров'я [2] – і є суть музичної терапії. Учитель музики повинен володіти багатовекторністю музичної терапії, зокрема: 1) для стимуляції психічного розвитку (підвищення соціальної активності, набуття нових форм емоційної експресії, полегшення засвоєння позитивних установок); 2) як засіб регулювання психофізіологічних процесів, корекції темпу діяльності; для загальмованих дітей – танці, марширування із прискореннями, зміна темпів; для гіперактивних – музика є елементом регуляції, вони вчать зупинятися за сигналом; для гіперсензитивних дітей і дітей з гіперкінезами використовують

релаксаційні музичні вправи; 3) для корекції темпу і ритму мовлення; 4) для розвитку слухового сприйняття у дітей з вадами слуху і т. ін. [7].

Л. Арчажникова довела, що ефективність роботи вчителя музики залежить від уміння з наукових позицій добирати прийоми і методи навчання, здійснювати дослідницький пошук в організації, змісті і методиці навчально-виховного процесу, керувати різноманітними сторонами музично-пізнавальної діяльності учнів (емоційної, інтелектуальної, самостійної, творчої та ін.), творчо осмислювати власний і передовий педагогічний досвід [1]. Зрозуміло, що у виборі форм, методів і засобів роботи педагог повинен враховувати особливості кожної дитини, що потребує від нього певних спеціальних знань та вмінь. У контексті дослідження зауважимо, що зміст, форми та методи навчально-виховної роботи в інклюзивному класі мають бути корекційно спрямованими: кожна тема, яку вивчають діти, кожен метод, використаний учителем, повинні сприяти не лише засвоєнню знань, умінь і навичок, формуванню поведінки, а й спрямовуватися на кожную особистість з урахуванням індивідуальних навчальних планів (залежно від нозології). Поширеним прикладом є використання методу Томатіса, що передбачає систему слухових тренувань, метою яких є поліпшення здатності мозку сприймати і переробляти інформацію, сприйняття на слух.

Основне відкриття французького лікаря-отоларинголога Альфреда Томатіса полягає в тому, що звуки високої частоти відновлюють мозок. Для терапії використовується спеціально відібрана музика Моцарта з оригінальних дисків. Зауважимо, що як і музикотерапія, Томатіс-терапія показана для всіх дітей, а не лише для дітей з особливими освітніми потребами, оскільки багато дітей з абсолютно нормальним слухом дуже погано сприймають і засвоюють те, що чують, їм багато разів доводиться повторювати одне і те ж, через їх неухважність. Невміння переробляти й аналізувати почуту інформацію призводить до проблем в навчанні, гальмує розвиток соціальних навичок. Аудіо-вокальні тренування за методом Томатіса дозволяють навчити вуха аналізувати і засвоювати ту інформацію, що раніше не засвоювалася.

Показниками до використання Томатіс-терапії є: мовленнєві порушення; знижена здатність до навчання; проблеми концентрації уваги; емоційні розлади, депресія, тривожність; порушення координації рухів; порушення чи відсутність чуття ритму; необхідність розвитку вокальних

СПЕЦИФІКА ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

здібностей; складність у вивченні іноземної мови. Очікуваний ефект від методу Томатіс: покращення здатності сприймати інформацію на слух завдяки стимулюванню функцій мозку; покращення якості мовлення й голосових здібностей; посилення концентрації уваги; полегшення розуміння усного мовлення й прочитаного тексту: мовлення стає чіткішим, збагачується словниковий запас, дитина читає швидше, допускаючи менше помилок; покращуються рухові навички (проявляється на рівні дрібної і крупної моторики); з'являється чуття ритму, часу; спокій, впевненість у собі.

До зазначеного додамо: результати пілотного опитування вчителів музики з досвідом роботи засвідчили певні труднощі в роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (89,9% респондентів наголошують на відсутності спеціальної підготовки до роботи з дітьми з особливими освітніми потребами; 46% – констатують потребу в знаннях і уміннях щодо способів адаптації освітньої програми та навчального матеріалу для таких дітей; 96,7% вчителів музики наполягають на проведенні семінару-практику щодо застосування спеціальних методів роботи з дітьми з особливими освітніми потребами). Лише 10% зазначили досвід роботи з такими дітьми, однак наполягали на доцільності створення постійно діючого семінару, який би постійно консультував педагогів з проблемних питань.

Висновки. Діяльність учителя музики загальноосвітньої школи в умовах інклюзивної освіти є складною, багатоаспектною, комплексною проблемою. Специфіка такої діяльності полягає у високому рівні професійної кваліфікації вчителя музики загальноосвітньої школи, інтегрованих наукових знаннях про особистість та її соціалізацію, зокрема про дитину з особливими освітніми потребами. Він має бути компетентним учасником педагогічного процесу, здійснювати кваліфіковану професійну діяльність з різними

колективами та соціальними групами учнів, їхніми батьками, колегами, громадськими організаціями.

Предметом подальших наукових досліджень є питання розробки методики підготовки майбутніх учителів музики до професійної діяльності в умовах інклюзивної освіти в загальноосвітніх навчальних закладах.

1. Арчажникова Л.Г. *Профессия – учитель музыки: книга для учителя* / Л.Г. Арчажникова. – М.: Просвещение, 1984. – 111 с.

2. *Базисное руководство по психотерапии* / А. Хайгл-Эверс, Ф. Хайгл, Ю. Отт, У. Рюгер. – СПб.: Речь, 2001. – 784 с.

3. Бекетова Ю.В. *Особенности влияния музыки на детей с особливими потребами* [Електронний ресурс] / Ю.В. Бекетова. – Режим доступу: www.sportpedagogy.org.ua/html/journal/.../09byvcsn.pdf.

4. Бондар В. *Інклюзивне навчання як соціально-педагогічний феномен* / В. Бондар // *Рідна школа*. – 2011. – № 3. – С. 10 – 14.

5. Олексюк О.М. *Музична педагогіка: [навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.]* / О.М. Олексюк. – К.: КНУКіМ, 2006. – 188 с.

6. *Основи інклюзивної освіти: навч.-метод. посіб.* / [за заг. ред. А.А. Колупасової]. – К.: "А.С.К.", 2012. – 308 с.

7. Плескач М.М. *Використання методів арт-терапії та арт-педагогіки в рамках психолого-педагогічного супроводу інклюзивного навчання* [Електронний ресурс] / М.М. Плескач. – Режим доступу: roippo.org.ua/.../pleskach-m.m.-vykorystannya-metodiv-artt.

8. Хазеева И.Н. *Современный учитель в условиях инклюзивной школы* [Электронный ресурс] / И.Н. Хазеева, С.С. Свяжина // *Актуальные проблемы гуманитарных и естественных наук*. – 2016. – № 2. – Режим доступа: <http://publikacia.net/archive/2016/7/2>.

Стаття надійшла до редакції 17.08.2016

28 серпня 2016

Успіння Пресвятої Богородиці.

Свято Першої Пречистої

28 серпня православні та греко-католики святкують Успіння Пресвятої Богородиці. За традицією східної церкви, свято Успіння Пресвятої Богородиці або, як кажуть у народі, Перша Пречиста, належить до переліку дванадцяти найбільших свят церковного року, під час якого згадують упокоєння, воскресіння та прославлення Матері Божої.

